

Etnisk mångfald och integration - visar idrotten vägen?

Förord

Våren 2002 genomförde RF (Riksidrottsförbundet) en enkätundersökning tillsammans med SCB (Statistiska Centralbyrån) om invandrarungdomars idrotts- och motionsvanor. Resultaten presenterades november 2002 i rapporten *Idrott och integration*. Rapportern gav en mycket positiv bild av idrottandet bland ungdomar med invandrarbakgrund. De deltar i den organiserade idrottsverksamheten i nästan samma grad som ungdomar i allmänhet, killarna till och med något mer. Rapporten kan hämtas hem från RF:s hemsida www.rf.se

Idrotten kan fungera som verktyg för ungdomars integration i samhället. Men i vilken utsträckning idrottsverksamheten faktiskt fungerar integrerande i social mening gav enkätundersökningen inget svar på. Därför gav RF etnologen Jesper Fundberg i uppdrag att under våren och sommaren 2003 genomföra en uppföljande kvalitativ studie, bl a bestående av djupintervjuer. Den här RF-rapporten (författad av Jesper Fundberg) är en presentation av denna uppföljande studie.

Riksidrottsförbundet arbetar aktivt med integrationsfrågorna. Den senaste RF-stämman beslutade att RF ska fokusera insatserna på främst tre områden 2004-2005. Sprida kunskap och information, inrätta en idé och kunskapsbank samt utveckla utbildningsmaterial om idrott och etnisk och kulturell mångfald för ledare, tränare, anställda och förtroendevalda. Frågorna handläggs inom RF-kansliets idrottspolitiska avdelning. Ansvarig handläggare är Rolf Jönsson (tel 08-605 61 18, e-post rolf.jonsson@rf.se)

Riksidrottsförbundet i november 2003

Stefan Bergh
Idrottspolitisk chef

Innehåll

Siffror och frågor	7
Inledning.....	8
Bakgrund och syfte.....	8
Metod och material.....	9
Fotboll - en alternativ karriärväg?.....	10
Att börja spela fotboll	10
Hur ska en bra fotbollsspelare vara?	11
Olika pojkar - ojämlig fotboll?.....	11
Basket - en livsstil som ger mer?.....	13
Varför väljer man basket?	13
Mer än bara en sport.....	14
Att vara ”invandrare”, pojke eller flicka - spelar det roll?.....	15
Erfarenheter av diskriminering.....	15
Möjligheter? Drivkraft? Fördelar?.....	16
Hinder och risker	17
Varför spelar flickor basket men inte fotboll?	18
Idrott och integration - om teori, begrepp och erfarenheter	19
Etnicitet, integration och invandrarskap.....	19
Etnisk mångfald och integration - visar idrotten vägen?	21
Referenser	24

Siffror och frågor

- 58 % av de pojkar som har migrationserfarenhet idrottar
- 39 % av de flickor som har migrationserfarenhet idrottar
- 51 % av alla ungdomar i Sverige idrottar

Av de som idrottar så spelar:

- 56 % av de pojkar som har migrationserfarenhet fotboll
- 37 % av alla ungdomar i Sverige fotboll
- 12 % av de flickor som har migrationserfarenhet basket
- 5 % av alla ungdomar i Sverige basket

Vilka erfarenheter finns det bakom dess siffror? Vad betyder de?

Bakgrund och syfte

Fungerar idrottsrörelsen som integrerande verksamhet i det svenska samhället? Det är en intressant fråga för människor både inom och utanför idrotten. Våren 2002 genomförde Riksidrottsförbundet en enkätundersökning tillsammans med SCB om invandrarungdomars idrotts- och motionsvanor. Resultaten presenterades i rapporten *Idrott och integration. En statistisk undersökning 2002*. I sammanfattningen kan man läsa att undersökningen ”ger en mycket positiv bild av idrottandet bland ungdomar med invandrarbakgrund” och att de ”deltar i nästan lika hög grad som ungdomar i allmänhet”. De idrotter som lockar mest är fotboll och basket. Bilden av invandrarungdomar nyanseras i rapporten med faktorer som har att göra med om ungdomarna är födda utomlands, har en eller två föräldrar födda utomlands samt var i världen de är födda (utanför Europa eller i Europa). Den kanske mest intressanta nyanseringen är dock när kön problematiseras i relation till migrationserfarenhet. Pojkar med invandrarbakgrund deltar i mycket hög utsträckning i idrottsrörelsen i allmänhet medan flickorna är sämre representerade men, som man kan läsa, ”ändå betydligt mer än vad man kunde befara med tanke på den förda debatten”.

De två idrottsgrenar som lockar mest är som ovan nämnt fotboll och basket. Här finns också en intressant könsproblematik. Så kallade invandrapojkar spelar fotboll i högre grad än pojkar i allmänhet. Jag kommer att problematisera kategorierna ”invandrare” och ”invandrarungdom” och i fortsättningen skriver jag inte ”så kallade”, det får läsaren själv hålla minnet. Även basket har liknande mönster, den lockar invandrarungdomar mer än ungdomar i allmänhet. Dessutom tycks basket locka särskilt invandrarflickor. I denna rapport kommer därför fotboll och basket granskas närmare med frågor om etnisk mångfald och integration. Enkätundersökningen visar alltså sammanfattningsvis att invandrarungdomar finns med inom idrottsrörelsen i relativt stor utsträckning, vilket visar att idrotten kan fungera som ”verktyg för integration”, skriver man i rapporten. Men i vilken utsträckning verksamheten faktiskt fungerar integrerande i social mening ger det rent kvantitativa underlaget inget svar

på. Vad tänker och tycker ungdomar själva om sitt idrottande?

Detta är bakgrunden till följande rapport som jag valt att kalla *Etnisk mångfald och integration - visar idrotten vägen?* Syftet är att problematisera relationer mellan idrott, etnisk mångfald och integration. De frågor som kommer att diskuteras är: fungerar idrott som integrerande verksamhet i det svenska samhället? I vilka avseenden är idrotten integrerande? Jag kommer därför att föra ett övergripande resonemang om idrott, etniska relationer och integration. Men jag vill också problematisera dessa frågor på en konkret, individuell och vardagsnära nivå. Vilka erfarenheter har ledare och aktiva ungdomar av etnisk mångfald och integration inom idrotten? Vilken betydelse spelar etnicitet för idrottandet? Vilken mening har idrott för ungdomar med invandrarbakgrund?

De två nivåerna, den övergripande och allmänna, samt den individuella och vardagliga hänger naturligtvis ihop, men på vilket sätt återkommer jag till.

Efter denna syftes- och bakgrundsbeskrivning redovisar jag vilken metod jag använt och vilket material som samlats in. Därefter följer ett kapitel om pojkfotboll respektive ett om flickbasket. I dessa två kapitel resonerar jag om ungdomarnas erfarenheter och tankar om idrott. Till sist diskuterar jag begrepp och teorier om etnicitet och integration och problematiserar dem i relation till idrott.

Metod och material

Hur tar man reda på om idrott är ett (bra) ”verktyg” för integration, som det uttrycks i Riksidrottsförbundets rapport? Krävs det inte först att man definierar vad som avses med integration? I mitt arbete har jag förhållit mig sökande snarare än bekräftande av en definition. Jag har därför valt att låta ungdomar och ledare diskutera hur de ser på sitt eget idrottande och vad de anser vara integration när det gäller idrott. Jag kommer därför att presentera intervjuer och samtal i början av rapporten och avsluta med diskussion och analys. Material till rapporten kommer från flera olika håll. Det är intervjuer med 17 ungdomar och fyra ledare inom fotboll och basket (genomförda under våren/sommaren 2003), två studentrapporter på Malmö högskola samt observationer och intervjuer från tidigare egen forskning om idrott och integration¹.

I inledningen av detta arbete diskuterades vilka frågor och idrotter som närmare skulle granskas. RF:s egna rapport visade att fotboll och basket verkade intressant av flera skäl. Fotbollen är den största idrotten i Sverige och bland invandrarungdomar finns det en överrepresentation där. Basket är intressant för att idrotten lockar flickor med invandrarbakgrund i mycket hög grad. Det hade varit möjligt, och det är nödvändigt som jag ser det i framtida forskning, att välja andra frågor och andra idrotter för att vidga och nyansera förståelsen för relationer mellan idrott och integration.

I urvalet av aktiva som kunde vara aktuella för intervju fanns en del problem som hade att göra med kategorisering och identitetsmarkering. I en studie om integration kan olika faktorer vara av intresse, som till exempel klass, kön, sexualitet och etnicitet. Denna rapport har, i linje med RF:s rapport, fokus på frågor om etnicitet och integration. Därför handlar också rapporten om ungdomar som har migrationserfarenhet. Det är denna kategori som i vanligt tal brukas kalla invandrare eller att de har invandrarbakgrund. Jag betonar att detta handlar om en kategori, vilket betyder att människor inom en kategori inte nödvändigtvis har något gemensamt eller att de själva uppfattar sig som en del av denna kategori. Invandrarbegreppet

är användbart för att synliggöra diskriminering, (bristen på) delaktighet och integration. Däremot är begreppet problematiskt för förståelse av identitet. De som intervjuats i denna rapport har själva migrerat till Sverige. Ungdomarna kommer från Kongo, Bosnien, Turkiet, Irak (kurd), Chile, Filipinerna och Grekland. Deras ålder är mellan 15 och 21. Av de 17 ungdomarna är sju flickor och tio pojkar. Jag har också intervjuat manliga och kvinnliga ledare.

Intervjuerna med fotbollspelarna har skett i två omgångar. Dels var jag med på Svealandslägret i Enköping i slutet av maj 2003. Dit kom spelare som blivit uttagna till respektive distriktslag i Mellansverige. Den andra omgången av intervjuer skedde i samband med Elitlägret i Halmstad 2000 där de spelare som anses vara aktuella för juniorlandslaget samlas. De basketspelande ungdomarna har samtliga anknytning till Fryshusets verksamhet i Stockholm. Antingen är de själva aktiva eller ledare. Några av dem spelar i föreningen Söderbasket och/eller går på gymnasiet med basketinriktning.

Samtliga intervjuer har spelats in på band. Jag har använd mig av tematiska frågor som mer liknar samtalsintervju än en styrd frågelista. Jag bad ungdomarna och ledarna att berätta om sig själva, sin familj, deras inträde i idrottsvärlden, deras erfarenheter av idrottande med betoning på frågor om etnicitet och integration. Jag har intervjuat dem om både egna erfarenheter och hur de ser på idrott och integration i generella termer. Efteråt har jag lyssnat på intervjuerna och transkriberat dem. Jag använder citat och resonemang från intervjuerna för att beskriva och analysera materialet. Samtliga personer som nämns i rapporten har anonymiserats, det vill säga fått andra namn och delvis andra levnadsberättelser.

¹Av de sjuutton intervjuerna är sex genomförda av Tomas Peterson på Malmö högskola sommaren 2000.

Fotboll - en alternativ karriärsväg?

Någonting händer inom svensk fotboll. Namnen på spelarna i Allsvenskan är inte längre självklart "Svensson"-efternamn. Man kan till och med med blotta ögat se att något har förändrats den senaste tiden. Den etniska sammansättningen i spelartrupper blir alltmer heterogen. Orsakerna är säkert flera. Den internationella spelarkarusellen med sälj och köp av spelare är högt uppdriven. Att spela fotboll i Sverige är för många spelare i Latinamerika och Afrika ett steg på vägen till en hägrande professionell tillvaro i en välbetald europeisk storklubb. Men det finns också allt fler spelare i lagen som är födda och uppvuxna i Sverige eller som kommit i unga år och fostrats till fotbollsspelare i invandratäta områden som Rosengård, Skärholmen, Angered och Tensta. I den studie där jag själv varit med och samlat in material till, *De avgörande åren*, visar det sig att andelen med invandrarbakgrund ökar dramatiskt ju längre fram i selektionen av fotbollsspelare vi tittar. Detta gäller i första hand pojkarna. Drygt 80 procent av de pojkarna som från en studie av 1100 spelare gick vidare till elitläger och landslagsläger har invandrarbakgrund. Varför är det så? Hur resonerar pojkarna med invandrarbakgrund om fotboll? Vilka möjligheter och hinder ser de?

Att börja spela fotboll

När jag lyssnar på pojkarnas berättelser om sig själva och sin syn på sitt fotbollsspelande finns det flera skillnader och likheter. De skiljer sig i ålder när de börjat spela fotboll, olika föreningar och var i Sverige de bor. Några har spelat fotboll i hemlandet medan andra började först när de kom till Sverige. En av likheterna är hur de berättar om när de började spela fotboll. Goran som är 15 år och kommer från Bosnien berättar så här:

"Jag började spela när jag var åtta år. Jag hade många kompisar i X-stad, nästan alla invandrare. Min pappa kände tränaren också. Innan var vi alla kompisar som spelade där mellan husen. Ibland, när jag inte har träning, så gör jag det fortfarande."

Goran berättar om det som jag i tidigare forskning uppmärksammat som "spontanfotbollens riddare", det vill säga pojkarna med invandrarbakgrund som spelar fotboll utanför organiserad föreningsverksamhet. Men det är också en annan sak som Goran tar upp som tycks vara viktig för introduktionen av fotboll: pappan. Få personer nämns så ofta som pappan när pojkarna berättar om vilka som introducerat dem till fotbollen och vilka som varit viktiga personer för deras fotbollsspelande. I några fall är papporna tränare för laget, andra fall är han med och tittar, skjutsar och intresserar sig för sonens spel. Flera av papporna har själva varit aktiva inom fotboll eller annan idrott. Detta förklarar säkert en del av intresset men också att de har en annan slags förståelse för vad som krävs för att satsa mycket arbetet på att bli bra och nå framgångar. Andy som är sexton år och född i Kongo berättar att:

"Min farsa sa en dag att jag kunde bli något. Mina kusiner hade lyckats. Jag har en farbror som är proffs i England. Så vi körde lite varje dag efter skolan. Min farsa spelade fotboll i Kongo, men det var kris och krig, fatiga tider."

När pojkarna berättar om sina pappors intresse uppfattar jag det som ett positivt stöd. Forskning kring föräldraengagemang och barns/ungdomars idrottande beskriver ibland detta positiva stöd, men också press och hets. I egen tidigare forskning förekom bland svenska föräldrar en negativ syn på föräldrar med invandrarbakgrund. De svenska föräldrarna menade att invandrarföräldrarna var alltför engagerade, med press och hets, eller så var de inte alls engagerade, de var helt enkelt inte närvarande. Denna syn på föräldrar känner jag inte helt igen hos de pojkarna som intervjuats. Bilden hos dem är betydligt mer positiv. Dock förekommer i en del berättelser att föräldrar till deras vänner sätter en stor press på lyckas. Pojkarna förmedlar en positiv bild av de egna föräldrarna, medan det i vissa fall kan finnas inslag av en delvis mer negativ bild av "andras" föräldraengagemang. Men även den bilden är tvetydig. Kelim som är 15 berättar så här:

”Vi har större press på oss än svenskar. Invandrarföräldrar ställer större krav på att man sköter sig. Det är tuffare hemma. Man ska inte hålla på med tjejer, komma hem i tid. De menar att allt är avgörande, allt man gör. Jag känner ingen press. Jag sköter skolan och fotbollen. De har faktiskt rätt. Vi måste lyckas.”

Det som kan uppfattas som press hemifrån kommenterar Kelim med medgivande realism. Han håller med föräldrarna och ger dem rätt. Pressen att lyckas, med livet och fotbollen, tycks han mer se som ett faktum och som en del av ett villkor för honom som invandrare i Sverige.

Hur ska en bra fotbollspelare vara?

När jag intervjuar pojkarna har de flera års erfarenhet av fotbollsspelande. I stort sett alla har med framgång tagit sig vidare i fotbollens gallringssystem. De tränar i genomsnitt 12-14 timmar i veckan. Flera av dem spelar både i sitt pojklag och i föreningens A- eller B-lag. Pojkarna som intervjuas vet med andra ord hur man bör och ska vara för att lyckas inom fotbollen. Elie som är född i Algeriet samtalar med mig och Nihad som är född i Bosnien om hur en bra fotbollspelare ska vara:

Elie: Man ska vara komplett, positiv... Och vara uthållig, snabb... det är en stor fördel om man är snabb. Tänka fotboll är nog viktigast. Man kan inte bara gå in och slakta, dra iväg bollen. Man måste tänka.

Nihad: Man måste sköta sig annars också. Inte gå ut så mycket, äta rätt och dricka mycket... vatten alltså. Självspekt och envishet.

Både Elie och Nihad uttrycker det som återkommer i samtalen jag har med de andra pojkarna: disciplin och målmedvetenhet. När jag frågar dem om vad som är det bästa med fotbollsspelandet tillägger de en aspekt som tycks vara ”motorn” i deras spelande. Nihad:

”Man blir glad av att spela. Man känner att man bara måste spela, jag blir nästan beroende. Det viktigaste är att man tycker det är kul.”

När jag frågar Andy samma sak bekräftar han glädjen som drivkraft för fotbollsspelandet:

”Man har roligt. Det är kul. Alla vill så klart lyckas. Men lyckas man inte så har man inte slösat bort tiden. Man har haft roligt, träffat vänner. Lärt sig massa saker.”

Pojkarnas berättelser om hur de börjar spela och vad som utmärker en bra fotbollspelare påminner i många avseenden om de svar jag fått av svenska pojkar i tidigare forskning. Här skiljer sig alltså inte invandrapojkar från svenska pojkar. Men ser de själva några skillnader mellan dem vi kallar svenskar och invandrare? Och hur förklarar de eventuella skillnader?

Olika pojkar - ojämlig fotboll?

När jag intervjuade pojkar i studien ”Möten på fotbollsplan” om skillnader mellan olika gruppers fotbollsspelande vidgade de min förståelse och mina perspektiv på mångfaldsfrågor. De talade då om klasskillnader, olika åldrar och spelstil blandat med frågor om etniska och kulturella skillnader. I denna studie har frågorna inte varit lika sökande utan mer fokuserade på just etniska relationer. Skillnader som har att göra med etnisk bakgrund kanske inte är de som är mest betydelsefulla för förståelse av skillnader, konflikter och motsättningar på en fotbollsplan. Men vilka skillnader är det som framträder i samtalen med pojkarna när jag ber dem tänka i termer av svenskar och invandrare?

Nihad menar till exempel att det finns både fysiska och sociala skillnader. Invandrapojkar utvecklas snabbare fysiskt, säger han, och menar att det är därför de är bättre än svenskar när de börjar spela fotboll. Senare växer de andra ikapp och då blir det svårare att sticka ut, fortsätter Nihad.

Svenskar har inte lika bråttom att bli lika bra fort. De har inte samma press. De skyndar långsamt, till skillnad från invandrare som bara skyndar.

Problemen kommer när de fysiska skillnaderna inte märks lika tydligt längre upp i tonåren. Då måste man bevisa sig igen, säger Nihad, och då är man inte van vid att det går dåligt. Vidare menar han att invandraren har

en annan press på sig att lyckas än svenskar. Pressen kommer hemifrån men även inifrån pojken själv. Vad handlar pressen om? Goran tror att det handlar om att kompensera ett sämre utgångsläge. Har man inte samma bakgrund och villkor som andra i ett samhälle vill man lyckas på ett annat sätt, resonerar han. Det kan handla om att bli känd i sitt hemland eller att bli rik och framgångsrik, säger Goran.

Fler än Nihad talar om ”press” när jag frågar om skillnader mellan svenskar och invandrare inom fotbollen. Kelim uttrycker sig så här:

Vi har press på oss. Vi måste göra allt två gånger bättre än en svensk. Vi har press på oss... vi ska göra det och det. Det är därför vi lyckas. Svenskarna tänker inte så. Svenska föräldrar tillåter flickvänner och gå ut och så... men det blir svårare att bli en bra fotbollsspelare. Det är inställningen som avgör. Det är skillnad i inställning mellan svenskar och invandrare. Vi tänker att vi ska träna varje dag, inget festande. Men invandraren tror också att de är stjärnor för tidigt.

Kelims resonemang rymmer flera intressanta aspekter på föreställda skillnader. För det första ser han pressen som en positiv sida, något som gör att man lyckas. Men han ser också faror med att lyckas för tidigt och därmed vaggas in i falsk trygghet av att vara stjärna i unga år. Kelim ser kopplingar mellan inställning till fotbollsspelande i ett vidare sammanhang där familj och övrig livsstil påverkar och sätter gränser. Den hårdare disciplin som han tillskriver invandrarens och hans familj kan vara till hjälp, menar Kelim.

En annan av pojkarna som också resonerar utifrån skiljda uppväxter och olika villkor är Erhan, som är kurd från Irak:

Där vi kommer ifrån finns inte förutsättningar, inte kunskaper. Inte som i Sverige. Det är svårt att hitta spelare och ledare. Men här... svenskar tröttnar snabbare än vi invandrare. Mina kompisar är så... de vill sitta inne framför datorn, de vill gå ut. Men jag vill bli något inom fotbollen, då går det inte att sitta framför datorn. Då måste man träna.

Drivkraften och viljan att lyckas, bli något

återkommer i intervjuerna. Elie menar att svenskar är bortskämda och att invandrare har större vilja att nå något stort. Han menar att detta hänger samman med att invandrare inte har samma villkor i samhället och att viljan att bli något därför är större hos dem. ”Man har inte så mycket att luta sig mot”, säger han. Flera av pojkarna föreställer sig att svenska pojkar har en annan slags trygghet att falla tillbaka på som inte enbart, har att göra med familj, utan även samhället i stort. Elie uttrycker det väl när han säger att: ”Invandrare har det svårt i samhället, så en utväg är att bli stor i fotbollen... och musik.” Och han fortsätter: ”Invandrarbarnen hämtar sin pengar utomlands för här i Sverige finns det ju inte mycket för oss.” Den professionella karriären tycks också ses i ljuset av att ha sämre villkor som invandrare i Sverige. Tankarna om det professionella fotbollslivet rymmer därmed både något som pojkarna *lockas till* och något som de *söker sig ifrån*. De lockas av det goda livet som välbetald och erkänd fotbollsspelare och vill samtidigt söka sig ifrån den underordnade position som de upplever att de har som invandrare i Sverige.

Några saker som är gemensamt i intervjuerna är, förutom det jag ovan beskrivit, dels hur pojkarna tänker sig samband mellan villkor i samhället (som de menar är sämre för dem som invandrare) och deras fotbollsspelande. Eftersom det är svårare att få arbete som invandrare, menar de, så är drivkraften att lyckas inom fotbollen större hos dem än hos svenska pojkar. Ett annat gemensamt drag när de talar om svenskar och invandrare är att de sällan syftar på sig själva. Svensken och invandraren tycks vara kategorier av människor som de och jag känner igen, men inte som personliga erfarenheter. När de berättar om invandraren frågar jag om de har personliga erfarenheter av det som de beskriver. Det är sällan som de har det, visar det sig då. Orsakerna till detta mönster i intervjuerna kan vara flera. De personliga erfarenheterna och livet är kanske mer komplext än att rymmas i två kategorier som svensk och invandrare. Trots det tycks uppdelningen vara aktuell för dem och högst relevant, inte enbart som en fråga från en forskare utifrån. Jag återkommer till varför jag menar det längre fram.

Så långt de fotbollsspelande pojkarna. Vad

sker då inom en annan gren som basket? Varför lockas flickor med migrationserfarenhet till den sporten? Hur tänker flickor om de frågorna? Efter ett antal dagar på Fryshuset i södra Stockholm där jag samtalat med ledare och spelare finns en möjlighet att komma närmare svaren på de frågorna.

Basket - en livsstil som ger mer?

Basket är den sport i Sverige som attraherar flickor med migrationserfarenhet mest. Sporten får, i jämförelse med fotboll, liten massmedial uppmärksamhet. Kanske ändras detta i samband med att Sverige arrangerar Europamästerskapen i basket hösten 2003. I ett internationellt perspektiv är stjärnorna inom basketsporten svarta amerikanska män. Att spela collegebasket i USA är en dröm, och potentiell verklighet, för några av dem jag intervjuat.

Fryshuset i södra Stockholm har både gymnasieprogram med inriktning mot basket och är huvudsäte för basketklubben Söderbasket, vilken består av cirka 270 lag. Mer än hälften av spelarna är flickor. En stor andel av dem har migrationserfarenhet, de som ibland kallas invandrarflickor. Varför lockas de till att spela basket?

Varför väljer man basket?

Jag träffar Leyla som är 17 år och kom som treåring från Kongo. Hennes första möte med basket var snarare negativt än positivt. Det var i skolan där de skulle spela basket på idrottslektionerna. Leyla gillade inte den sortens basket som man spelar i skolan. Men så hände något:

Jag följde med brorsan till Slussen arena. Jag tyckte det såg coolt ut. Jag kände väl till Fryshuset lite innan så jag gick fram till en tränare. Han tyckte jag skulle prova och så började det. Det var helt annorlunda än i skolan. Jag fastnade direkt. Jag har spelat fotboll, bandy, handboll innan men basket var min grej. Man märker vilket som är ens gren, vad man vill syssla med. Det var också fel träningstider i fotboll. Och jag gillar lagsport.

Leyla berättar om en storebror som får henne intresserad och menar att hennes föräldrar inte frågar särskilt mycket om hennes idrottande. Hennes pappa har spelat fotboll men basketspelandet får hon sköta mestadels på egen hand. Det är snarare kompisar som varit stöttande och påverkat henne att fortsätta, menar hon. Sofia som är 16 år och kommer från Bosnien har en liknande berättelse om

vem som varit betydelsefull för hennes basketintresse:

Farsan har varit viktig, det är klart. Han har ju själv idrottat och så. Men brorsan har varit viktigare. Han var med mig när jag började och frågade alltid hur det gick. Jag har inte tänkt på att mina föräldrar inte varit så engagerade... eller jo det är de väl, men om man ska fråga om råd när det gäller just basket så är det definitivt brorsan.

En av ledarna, eller coacher som man säger inom basketsporten, Anna som är 30 år och vars pappa kommer från Grekland berättar om att vara hallbarn och ha en engagerad mamma:

Pappa spelade fotboll och mamma sysslade med friidrott. Men jag var snarare ett hallbarn... hängde alltid i hallen och ville hjälpa till. I början var mamma med. Men hon var med nästan för mycket, gapade och skrek. Ibland tyckte man ju det var pinsamt. Fick säga åt henne, men det lugnade ner sig.

När jag samtalar med Maria som är 22 år och kommer från Filipinerna lyfter hon fram vänner som viktiga personer när hon började spela basket. Först spelade de på gården där det fanns en basketkorg och sedan började hon och några av hennes kompisar i en förening. Maria säger att hennes föräldrar inte engagerat sig så mycket, vilket hon inte tyckte var något problem i början. Nu, flera år senare när hon slutat spela men fortfarande är kvar som coach, menar hon att föräldraengagemang är viktigt. Det är viktigt att de bryr sig på något sätt, säger Maria.

Mer än bara en sport

Leyla menar att hon "brinner för" basket. Hennes sätt att berätta är engagerat och hon beskriver nästan basket som ett tillstånd, en känsla och sammanhang där allt annat glöms bort. Leyla:

Har man haft en dålig dag i skolan... När man kommer ner till plan glömmen man allt. Man brinner för det, Swosch, allt bara försvinner. Alla problem. Man blir helt tom i skallen och mår bara så bra.

Maria ser också basket som en positiv kraft som lockar henne mer än mycket annat. Men hon ser, till skillnad mot Leyla, snarare kopplingar mellan livet på och utanför plan:

Basket är positivt tänkande. Det finns ingenting som basket. I fotboll kan man inte avgöra när det är 0,5 sekunder kvar, men det kan man i basket. Det är spänningen... in i det sista. Basket är för mig även disciplin. Basketen utvecklar en sådan person utanför och i skolan. Först måste skolan komma, sedan basket. Många har talangen men inte disciplinen, det måste man ha.

Jesper: Vad är disciplin för dig då?

Maria: Komma i tid, sköta sin skola, ringa när man inte kan komma, vara öppen. Man ska säga sina åsikter, det älskar jag. Det är så man utvecklas.

Flera av dem jag intervjuar förklarar att basket är mer än bara en sport, det är en del i en livsstil. Helena berättar om några aspekter som hon förknippar med denna livsstil:

Basket är en del av mig, medan fotboll som jag också spelat inte var min grej. Man lever basket. Jag tränar 8-9 gånger i veckan. Jag har bara basketkompisar. Basket var klick. Men jag visste ju inte om det innan...

De flesta av dem som jag samtalat med har provat flera olika idrotter innan de började med basket. Men så gott som alla menar att basket "kändes rätt", var deras "grej" och att basket är mer än en sport. Leyla förklarar vad livsstilen basket innebär:

Basket är en del av en livsstil. Personerna är likadana, lyssnar på hip-hop, men är lika. Man ser om det är en basketspelare på stan. Sättet också... folk som spelar basket är likadana. Klädstil.

När jag undrar om alla verkligen köper denna livsstil, eller om det är ett måste för att spela basket så säger spelarna att det visst inte är ett måste. Men ganska snart återvänder samtalet till musik, kläder och attityder som de menar finns där och som de flesta redan identifierar sig med.

När vi fortsätter samtalen om drömmar och mål tycks däremot den ovan nämnda livsstilen komma i andra hand. Leyla berättar om sina mål:

Jag vill spela collegebasket i USA. Jag tror också att jag kommer att göra det. Det räcker faktiskt med att man är bra, man behöver inte vara världsbäst. Jag har en kompis som är där nu.

Collegebasket återkommer i samtalen om vad som är målet med basketspelet. Och det beskrivs som ett realistiskt mål. Flera av spelarna känner någon som är eller har varit i USA. Detta bekräftas också av Anna som berättar att tio flickor är där detta år. I andra sporter är också en professionell karriär ett mål. Men vägen dit brukar också innefatta en plats i landslaget. Vad säger flickorna om det? Helena funderar på college och landslag:

Mål? Det är ju att spela collegebasket, se hur långt man kommer. Men landslag? Nä... kanske...

Denna tveksamhet inför landslagsspel bekräftas i intervju efter intervju. Det verkar nästan som om ingen av flickorna ens tänker i termer av landslag. Den basket som skildras i media kanske också förstärker eller påverkar deras inställning. Marija berättar att hon ser NBA-basket (proffsligan i USA, min anm.) på TV ibland. Några av flickorna går och ser på basket, men nästan alltid herrbasket. Även om Leyla menar att man lär sig mer av att se ”tjejmatcher”. Det går lite långsammare och man kan ta efter enklare då. Men ”killmatcher” är häftigare att se, säger Leyla.

Basket tycks alltså vara en sport där många influenser kommer från en livsstil som förknippas med det svarta USA, hip-hop, kläder, vara en av en tät gemenskap, en känsla och där drömmarna till slut är att få åka till USA och spela collegebasket. Här lämnar jag berättelserna som enbart rör basket. Jag kommer nu att se på några, eventuella, gemensamma drag i berättelserna om fotboll och basket.

Att vara ”invandrare”, pojke eller flicka - spelar det roll?

Jag har nu beskrivit skillnaderna mellan berättelserna om fotboll och basket. Jag kommer nu att se närmare på hur pojkarna i fotbollen och flickorna i basketen ser på hur de behandlats av andra spelare och ledare som kan förstås i termer av gallring, hierarkier och eventuell diskriminering. Har de erfarenheter av att behandlats annorlunda på grund av sin migrationsbakgrund eller av andra skäl? Jag kommer i samband med detta också att problematisera hur pojkarna och flickorna själva resonerar kring bakgrund och villkor, i vid mening, för idrottande. Den andra frågan som jag kommer att problematisera är kön. Hur resonerar spelare och ledare kring kön i relation till olika idrotter? Avslutningsvis kommer jag att beskriva och analysera hur pojkarna och flickorna ser på relationer mellan idrott och integration.

Erfarenheter av diskriminering

Det urval av ungdomar jag intervjuat för denna rapport är sådana som lyckats i sin idrott. Flera av dem har kommit långt i uttagningsprocesser, ägnar många timmar i veckan åt att träna och tävla och alla tycker mycket om sitt idrottande. Detta bidrar till att erfarenheter och exempel på gallring, hierarkisering och diskriminering är få i mitt material. När de talar om utslagning och diskriminering blir det mest i generella termer, om andra. Etnicitet som utpekande av olikhet och kriterium för ojämlig behandling nämns sällan. De talar alltså inte om att ”svenskar”, ”turkar” eller ”chilenare” är ”si eller så” eller att de eller någon annan behandlas annorlunda för att man kommer från till exempel Sverige, Turkiet eller Chile. En av flickorna säger att hon nästan aldrig tänker i termer av etnicitet eller att hon blir behandlad annorlunda för att hon är från Kongo. Detta mönster känner jag igen från egen tidigare forskning. Det kan ibland vara så att forskare och journalister gör ungdomar till etniska representanter genom ensidiga frågor och snävt perspektiv. Till vardags är tänkandet om etnicitet sällan närvarande. Flera av ungdomarna

som jag samtalat med menar tvärtom att det är svårt att uppträda på ett rasistiskt eller främlingsfientligt sätt inom deras idrotter. Men samtidigt har de trots allt erfarenheter av ojämlik eller diskriminerande behandling i samband med idrottandet. Jag ska återge några exempel. Leyla minns ett tillfälle när hon spelade match att en pappa i ett annat lag skrikit åt henne att "sticka hem till Afrika, klättra i träd och äta bananer." Nihad berättar om när han provtränat för en större klubb att han blivit behandlad på ett annorlunda sätt som han tolkar som främlingsfientligt. Det hade hänt hans bror också. Jag får inte reda på exakt vad som hade hänt, men Nihad är säker på att det rörde sig kring hans bakgrund. Ibland kan det vara andra aspekter än etnicitet som spelar en avgörande roll för hierarkisering och olika behandling/bemötande. Leyla åter om en matchsituation:

Vi hade match mot Drottningholm i Brännkyrkahallen (strax söder om Stockholm, min anm.) och då var det en tjej som sa åt sin pappa att hon var tvungen att åka snabbt hem från slummen.

När jag lyssnar på samtalen återkommer just klassperspektivet, i termer av olika villkor, hemförhållanden och utbildningsbakgrund som förklaringsmodell. Ibland vävs klassaspekten ihop med att vara invandrare, som underordnad position i samhället, i samtalen om vad som är viktigt för förståelsen av både möjligheter och hinder för idrottsutövande. De fotbollsspelande pojkar och basketspelande flickorna ser alltså inga kopplingar mellan intresse/förutsättningar för en idrott och en särskild etnisk grupp. Det är snarare invandraren som en socialt underordnad position, vilket mer påminner om klassperspektiv än etnicitet, som lyfts fram när jag ber dem resonera kring hierarkier och diskriminering. De har alltså erfarenheter av och resonerar kring möjligheter, drivkrafter och fördelar med att vara invandrare inom idrotten. Likaså har de erfarenheter och ser hinder och risker med den position som invandrarskapet innebär, enligt dem, när det gäller idrott. Jag börjar med att diskutera möjligheter, drivkrafter och fördelar.

Möjligheter? Drivkraft? Fördelar?

När det gäller möjligheter för idrottande nämner ungdomarna att deras respektive idrott är billig, att alla kan vara med och lättillgängligheten i att det finns föreningar och idrottsplatser i närheten av bostaden. En ytterligare aspekt är att fotboll och basket är två stora sporter internationellt sett. Helena menar att "utanför är basketen stor och många invandrarfamiljer känner igen det... och fotboll också." Flera av ungdomarna berättar också att deras föräldrar, särskilt papporna, har varit aktiva inom idrotten vilket säkert bidrar till förståelse för idrottsintresse.

Att vara med i en förening och idrotta är ett första steg. Vad är det sedan som lockar att fortsätta? Vad är drivkraften? Flera av de fotbollsspelande pojkarna talar om "att bli någon", "bli känd" och att "tjäna pengar". En professionell karriär i en europeisk storklubb är drömmen. För flickorna är det collegespel i USA som hägrar. Detta kallar jag "lockelseaspekterna". Det är något som hägrar i framtiden, något som är värt att kämpa för och något som de kan vinna. Det finns en annan drivkraft som mer handlar om vad som händer om man inte satsar på idrotten. Jag hämtar ett citat från intervju med Anna:

Man tänker inte på om någon är invandrare eller inte, men om man kollar på ett lag från Tensta så känner man att de slår underifrån. De är minst lika ambitiösa. De kämpar nästan hårdare, det är deras chans.

Det är deras chans. Annas resonemang rymmer en viss motsägelse när hon först talar om att man inte tänker på om någon är invandrare eller inte och därefter berättar om skillnader i inställning och villkor i en bredare mening. Det är deras chans. Andy talar mer personligt om samma tema:

Många i Förorten (som han nämner vid namn) gick det snett för och jag tänkte att fan det vill inte jag. Jag lade ner mycket tid på fotbollen. Min inställning är att jag la all tid på idrott så att jag inte skulle ha tid för annat. Idrotten har räddat många invandrare från att bli kriminella. Om man är stökig i skolan ska

man inte ta idrotten ifrån dem. Det kanske är det enda man lyckas inom. Men helst vill jag bli skådespelare.

Den alternativa karriären kommenteras också av Elie:

För vi invandrare... det är inte ofta man blir IT-ansvarig... man får sopa. Allt sånt skitjobb, så det är idrotten man vill satsa på. Jag vet att jag är dålig i skolan, så jag tackar Gud att jag fått den här talangen.

Jag kallar de här aspekterna för "hot" respektive "alternativet". Men det finns ytterligare en aspekt som hänger samman med "hot" och "alternativet" vilket jag kallar "revanschen". Det är Goran som också ser idrotten i relation till invandrarskapet och därmed förmodade tillkortakommanden på framtida arbetsmarknad:

Det är en fördel om man är svensk och vill ha arbete. Så... man vill vara bättre än dom i något.

Ungdomarna ser också fördelar hos sig själva när det gäller idrottandet i relation till invandrarskapet. Tidigare har jag nämnt hur de talar om en annan och seriösare inställning till sitt idrottande. Förutom detta ser de på sina framgångar ur mer än ett individuellt vinnarperspektiv. Kelim säger så här:

Jag tror att jag redan är en förebild för många i fotboll. Vi har visat vägen med teknisk, kaxighet... dörrar öppnas för de andra i Förorten (min anonymisering).

Paradoxalt nog kan de krassa och minimala villkoren i samhället utifrån invandrarskapet som position vara ett hinder som gör att några inte börjar med idrotten. Men om man väl kommer in i idrotten kan samma position växlas till ett kapital i termer av drivkraft att lyckas och att visa sig duglig och kanske till och med göra karriär. Den sköra tråd som skiljer positionen mellan att vara hinder till att tvärtom vara en drivkraft när det gäller att satsa, vilja vinna och bli bäst är därför både intressant och svår att definiera. Det finns näm-

ligen både hinder och risker på vägen, enligt ungdomarna.

Hinder och risker

Det finns två kategorier av hinder i de samtal som jag haft. Den ena kategorin handlar om hinder som kopplas till själva spelet, idrotten. Kelim säger att han måste göra allt två gånger bättre än en svensk. Vidare tror han, liksom flera av de andra fotbollsspelande pojkar, att det svenska landslaget aldrig kan bestå av enbart invandrare. Elie säger så här om landslaget:

Det kan givetvis inte enbart vara invandrare i landslaget. Hälften av de invandrare som är här (på lägret, min anm.) kommer inte med. Frankrike är helt annorlunda. Svenskarna släpper inte fram. Det skulle hjälpa landslaget. Men tio invandrare och en svensk målvakt, det kommer aldrig att hända. Det kommer att ske en förändring i Allsvenskan, men inte i landslaget.

Kelim är inne på samma linje men tillägger en viktig sak:

Man kan inte ha ett landslag med bara invandrare. Det går inte. Man måste ha några som är svenskar från början.

Jesper: Känner du att det är ett hinder för dig?

Kelim: Nej, inte för mig. Man är inte så långt från de spelarna som spelar på TV. Varför skulle inte jag kunna ta mig dit? Bara några steg till. Man vet att inte många invandrare lyckas, men man måste vara kaxig. Vara bättre.

Att skilja på egna erfarenheter och i generella termer är som jag visat tidigare vanligt i samtalen. Kelim tänker att han ska lyckas, trots de hinder som kanske ligger framför honom på grund av att han kan identifieras som invandrare. Kelim menar att han måste vara kaxig, ha en speciell stil. En annan aspekt av hinder som kan kopplas till stil, närmare bestämt spelstil berättar Elie om:

De flesta bra spelare i Stockholm är invandrare. Men när man ska ta steget upp så är det

invandrarna som plockas bort. Antingen är du tio gånger bättre än svensken eller så ramlar du ur. Min spelstil missgynnas i svenska lag. Jag passar bättre utomlands.

Ett sätt att tolka Elies resonemang är att han vill ha en yttre orsak att skylla på om han inte skulle lyckas. För trots att pojkarna talar om hårdare krav på dem än på svenskar så lyckas de ju trots allt bra i gallringsprocessen.

Den andra kategorin av hinder är just yttre omständigheter som krav hemifrån och hårda levnadsvillkor. Anna menar att många ungdomar med invandrarbakgrund slutar idrotta för att de har ”strul, mycket problem i sitt liv”. Flera menar att föräldrarna ställer hårdare krav på dem än vad svenska föräldrar gör. Goran säger att ”de tror att allt är avgörande, allt man gör”. Kraven och förväntningarna hemifrån har en tydlig könsaspekt, enligt ungdomarna. Det tycks råda olika förhållningssätt bland föräldrar när det gäller pojkars och flickors idrottande.

Varför spelar flickor basket men inte fotboll?

När jag samtalar med flickorna som spelar basket får jag olika förklaringar till varför de valde just basket. Deras berättelser handlar om de allmänna villkor som redan nämnts, att det är billigt och tillgängligt. Anna ser fler aspekter.

Jag tror det blir som en spiral. Det är naturligt att de börjar. Många bor i förorten och där spelar man basket. I tjejernas hemländer spelas det basket. Det är känt. Det är accepterat. Kanske också för att basketsporten är jämställd... kanske. Man kan identifiera sig lite med äldre tjejer som spelar.

Anna menar att acceptansen från föräldrars sida och att det redan finns många flickor som spelar ger en positiv ”spinn-off”-effekt. Mellan rader kan man kanske tolka Leylas uttalande om att ”man söker sig till något där ingen bryr sig” i samma anda. Det finns ingen som höjer på ögonbrynen om en flicka med invandrarbakgrund spelar basket. Marija menar att hon tycker att det är kul att vara förebild för andra tjejer. Jag återvänder till Annas resonemang

om att basketsporten är mer jämställd är intressant. Jag ber henne utveckla vad hon menar. Anna:

Man kan spela basket på ett kvinnligt sätt. Och det håller långt. I fotbollen är det mer killiga tjejer. Men det är ju mest fördomar. Tjej-basket är lite annorlunda än killbasket. Det är tajming och feeling i tjejbasket.

Annas tankar handlar om att själva sporterna i sig förknippas med maskulina respektive feminina drag. Hon menar att det går att spela basket på ett kvinnligt sätt medan fotbollen är så mycket präglad av maskulint tänkande, jargong och sätt att uppträda. De fotbollsspelande pojkarna tror att flickor antingen inte själva vill spela fotboll eller att föräldrarna hindrar dem från att idrotta överhuvudtaget. Andy säger så här om sina föräldrars syn på systrens relation till idrott:

De vill hellre att de är hemma och fixar käk. De gör så i Afrika. Men det tycker jag är dumt. Man borde få göra det man tycker om. Pappa vill att syrran ska spela fotboll. Mamma och mormor vill ha kvar den tokiga traditionen att hon ska hjälpa till hemma. Men pappa tycker det är bra för hälsan.

Pojkarna tänker inte i termer av att fotbollsspelet skulle kunna vara impregnerat av en sorts manlighet som eventuellt gör att flickorna hellre väljer basket. Däremot är det fler flickor som liksom Anna menar att basket, till skillnad från fotboll, känns mer välkommande. Helena säger så här:

Fotbollen känns mer som på killarnas villkor. Det är ju lite speciella tjejer som spelar fotboll också. Alltså, jag tycker att man kan vara cool i basket, men på ett annat sätt. Jag tror att mina föräldrar också tycker att basket är... eller passar bättre för tjejer. Jag håller med dem. Man kan vara tjejcool i basket.

Tankarna om att respektive idrott är präglad av olika könsrelationer väcker en del tankar kring hur relationer mellan kön och invandrar-skapets position flätas in i varandra. Man kan vara tjejcool i basket men inte i fotboll, enligt

Helena. Finns det fler tankar kring det relativt stora antalet invandrantjejer inom basketsporten? När jag lyssnar till spelarna och ledarna inom basketen upprepas ofta vikten av det relativt stora antalet unga ledare. Föreningen satsar medvetet på att rekrytera ledare genom att behålla de ungdomar som vill sluta spela aktivt. Inte minst har detta fungerat bra när det gäller flickorna. Flera av ledarna tror att detta påverkar attityden hos föräldrar att låta deras döttrar spela basket om till exempel granrens storasyster är ledare. Som jämförelse är till exempel fotbollens ledarrekrytering starkt knutet till pappors engagemang. Ledarprofilen för en idrottsgren och/eller en förening kan därför vara en viktig aspekt både i relation till föräldrar och när det gäller rekrytering av nya spelare.

Idrott och integration - om teori, begrepp och erfarenheter

I inledning skriver jag att det är två nivåer i rapporten, den övergripande och den vardagliga, som jag har för avsikt att knyta ihop. Jag kommer därför att inledningsvis i detta avslutande kapitel att tydliggöra och diskutera centrala teorier och begrepp som är viktiga för rapporten: etnicitet, integration och invandrar-skap. Därefter kommer jag att problematisera dessa teorier och begrepp i relation till mitt eget material och föra ett resonemang om hur etnisk mångfald och integration kan förstås i relation till idrott.

Etnicitet, integration och invandrar-skap

Etnicitet eller etnisk grupp är ord som ofta hörs i debatter och i samtal. Kortfattat kan man säga att det handlar om hur människor definierar sig som ett folk. Att kalla sig svensk, dansk, tysk, ryss, turk, chilensare är att referera till etnisk tillhörighet². Etnicitet handlar alltså om en slags klassificering av människor. Denna klassificering kan man jämföra med till exempel genus, klass och sexualitet som också delar in individer och grupper med hänvisning till gemenskap och skillnad. Till gemenskapens aspekter när det gäller etnicitet hör bland annat att referera till gemensamt ursprung, historia, språk, kultur, traditioner och ibland även religion. En etnisk grupp hävdar på det sättet att de har något gemensamt och att detta skiljer dem från andra etniska grupper. Längre ansågs avstånd mellan olika folk vara grunden för etniskt tänkande. Antropologen Fredrik Barth förändrade perspektivet på etnicitet till att handla om relationer och situationer. Det är när människor och grupper möts som etnicitet uppstår, menar han. Etnicitet är alltså en aspekt av en relation, inte en egenskap hos en grupp. En svensk kan bara förstå sig själv som just svensk i möte med andra som hon eller han uppfattar

²När en etnisk grupp är organiserad som en stat kan vi tala om nationalitet. Men både etnisk grupp och nationalitet har samma teoretiska grund. Skillnaden ligger snarast i statlig organisering och förankring när det gäller nationalitet. Svenskar och kurder är två etniska kategorier, medan de förra också kan hävda en nationell identitet.

som tillhörande en annan etnisk grupp. Men vad som menas med att vara svensk skiftar beroende på situation och jämförelseobjekt. Svenskar brukar mena att de är tysta och tillbaka dragna när de jämför sig med grupper från Medelhavet, medan de gärna ser sig som mycket pratglada och öppna i jämförelse med till exempel finländare. Etnicitet uppstår med andra ord i möten mellan människor. I en globaliserad värld med migrationsströmmar, resande och internationella kontakter tenderar etniskt tänkande att intensifieras snarare än tvärtom. Det är inte ovanligt att det är först när man reser eller flyttar till ett annat land som man börjar se på sig själva i etniska termer. Men det är också då som omgivningen börjar definiera individer eller grupper etniskt. Etniska minoriteter i ett land ses ofta av majoriteten som just representanter för en etnisk grupp. Men det är sällan som majoriteten ser sig själv som etnisk grupp. Ett exempel från denna studie är när Leyla säger att hon sällan tänker i etniska termer när hon spelar basket, men att hon tänker etniskt när hon får sådana frågor. I detta fall blir det alltså jag, forskaren, som får henne att tänka etniskt vilket hon annars sällan gör till vardags.

Relationer mellan etniska grupper är sällan konfliktfria. Någon form av maktaspekt finns ofta med även om det kanske inte är uppenbart för alla inblandade parter. Eftersom etnicitet är ett sätt att skapa identitet är det viktigt att skilja på självvald och tillskriven identitet. Det förra, självvalda, är det sätt som människor själva väljer att lyfta fram när de berättar om sig själva. Helt enkelt det sätt som de vill presentera sig för omvärlden. Tillskriven identitet är omgivningens sätt att se på och berätta om någon eller några. Dessa två identitetsaspekter behöver nödvändigtvis inte vara i harmoni. Den självvalda identiteten kan skilja sig mer eller mindre mycket från den tillskrivna identiteten. När majoriteten i ett samhälle definierar en grupp människor på ett annorlunda sätt än vad de själva vill är det ett exempel på maktutövning. Denna diskrepans mellan tillskriven och självvald identitet tydliggörs också i sina konsekvenser. Majoritetens syn på en etnisk minoritet kan till exempel påverka minoritetens möjligheter när det gäller att söka arbete, val av boende, utbildningsvägar och så

vidare. Minoriteter ses i dessa sammanhang ofta som en del av en grupp istället för som individer. Omgivningens föreställningar reducerar och förenklar bilden av hur minoriteten lever sitt liv, vilka normer och värderingar de har och vilka synsätt de har i olika frågor. Denna maktordning är dock, som redan sagt, sällan uppenbar för dem som utövar makt.

Varje samhälle har sitt sätt att tala om majoriteter och minoriteter, om normalitet och avvikelser. I Sverige finns den problematiska men mycket vanliga uppdelningen mellan svenskar och invandrare. Invandrarbegreppet fick sitt fotfäste i mitten av 1960-talet men den tanke-mässiga uppdelningen mellan en tänkt etnisk majoritet (svenskar) och sammanslagning av olika etniska minoriteter (invandrare) har funnits länge. ”Invandrare” är således ingen etnisk grupp, utan en tillskriven kollektiv identitet av en kategori människor: icke-svenskar, ett sätt att kategorisera utanförskap och annorlunda-het.

Forskning kring relationer mellan svenskar och invandrare betonar att invandrarbegreppet i mångt och mycket har övertagit klasstänkandet i Sverige. I debatter och forskning har invandraren i många sammanhang kommit att överta rollen, eller positionen, som underordnad grupp i samhället. Detta belyser två, av alla tänkbara, problem med själva invandrarbegreppet. För det första har kategorin invandrare begränsade möjligheter i det svenska samhället vad gäller ekonomisk och identitetsmässig självständighet. Dessutom är själva invandrarbegreppet starkt reducerande. Trots lika stora variationer som hos majoritetsbefolkningen (klassmässigt, sexualitet, ålder, kön, utbildning, religion, livsstil) förknippas ofta invandraren med underklass, låg utbildning och bunden av tradition och kultur.

Dagens syn på bemötande och förhållnings-sätt till olika minoriteter präglas mycket av den politiska omsvängningen på 1970-talet. Den svenska invandrapolitiken tog intryck av de etniska rörelser och krav på erkännande av olikhet som fördes fram på en global nivå. I Sverige blev ordet valfrihet, i invandrapolitiken, det som kom att möta kravet på erkännandet av olikhet. Etniska minoriteter skulle ha valfrihet att utöva och bibehålla sitt eget språk, sina egna traditioner och kultur. Invandraren

skulle ta plats, integreras i samhället, på sina egna villkor var tanken. Men valfrihetsparollen visade sig ha flera problematiska sidor. Var går gränsen för annorlundahet? Kan allt accepteras för att det kallas kultur? Dessutom har det visat sig att förändringsidén, i kontrast till valfrihetstanken, fortsatt att präglade många samhällsinstitutioners vardag och praktik. Forskning visar att till exempel lärare och arbetsförmedlare ser goda språkfärdigheter i svenska och frigörelse från hemlandets traditioner och kultur som nödvändiga förmågor/förändringar hos barn och ungdomar med så kallad invandrarbakgrund för att lyckas i det svenska samhället. Definitioner och diskussioner om begreppet integration är därmed präglade av samhällssyn. En definition som omfattar både ekonomiska och identitetsmässiga aspekter är att: "människor ska kunna påverka viktiga beslut som rör deras eget liv". Här handlar det om att inte bara bli tilldelad resurser utan att också kunna påverka beslutsprocesser. Filosofen Iris Young menar att bristen på deltagande i beslutsprocesser bland minoriteter är lika mycket maktutövning som en orättvis fördelning av resurser. Ofta sker denna maktutövning inom ramen för goda avsikter. Ett exempel är när svenska tjänstemän, politiker, forskare och projektledare - med goda avsikter, planerar livet åt invandrargrupper snarare än att dessa beslut tas i dialog och med någon form av beslutsmässig representation. Forskare, administratörer, lärare, arbetsförmedlare och projektledare tror sig veta vad olika minoriteter lider brist på och vill "hjälpa" dem med att lösa dessa brister *åt dem*. Ett vanligt exempel på denna "problemlösning" är projekt som riktas mot en grupp människor som anses ha brister som hindrar dem på olika sätt. Detta sker dock ofta utan dialog och medinflytande från dem det gäller. Ett alternativ till projekt när det gäller integrationsarbete är att fokusera på de grundläggande villkor som finns eller snarare inte finns, så att dessa möjliggörs och kommer människor till godo för att själva finna lösningar på problem. På det sättet kan integration ses som deltagande i beslutsprocesser.

Jag kommer avslutningsvis att problematisera ovanstående diskussioner med det material som tidigare presenterats. Hur kan frågor om etnisk mångfald och integration förstås i relation till idrott?

Etnisk mångfald och integration - visar idrotten vägen?

Idrottsrörelsen har stora anspråk om att vara en god förebild i samhället när det gäller integration. När jag lyssnar till de ungdomar som jag samtalat med finns det skäl att vara förhoppningsfull och samtidigt oroad inför framtiden. I många svar om idrottens mening och betydelse så finner jag paradoxer. Ibland upplever ungdomarna att de behandlas annorlunda på grund av sin migrationsbakgrund och åter i andra sammanhang menar de att idrotten är en frizon som enbart tar hänsyn till talang och individualitet, att idrotten är etniskt blind. Trots att samtalen gav få konkreta exempel på erfarenheter av diskriminering upplevde flera av ungdomarna att de bedöms annorlunda på grund av sin bakgrund. Jag hittar få exempel på etniskt tänkande men däremot tycks uppdelningen svenskar-invandrare vara aktuell för såväl spelare som ledare. Invandraren verkar i dessa sammanhang ha positionen som underordnad grupp. Klasstänkande var mer påtagligt än etniskt tänkande i samtalen. Det som samtalen kom att handla om var snarare villkor och levnadsförhållanden än kultur och traditioner. Dock fanns det inslag av etniskt tänkande i intervjuerna - ungdomarnas konstruerande av svensk etnicitet. Det handlade om hur de ser på så kallade svenska ungdomar: hur de tänker, prioriterar, vill och kan. Den svenska etniciteten skapas på det sättet i möten och relationer både på och utanför idrotten. Intervjuerna med ungdomarna som primärt skulle handla om deras idrottande gav många inblickar i just deras erfarenheter inom idrotten, men intervjuerna kom också att handla om livet utanför arenan. Etnicitet och klass vävdes in i våra samtal om livet i och utanför idrotten.

Det finns inga entydiga svar på frågor om integration och idrott. Däremot tycker jag mig se ett antal frågor som är intressanta för fortsatt diskussion. Ett sätt att resonera kring idrott och integration är att idrotten är vad den är, att den inte kan användas för något syfte, men att den kan användas som *mätare* på sakernas tillstånd. Utgångspunkten är att det som händer på idrottsarenan händer därför att samhället ser ut som det gör. När ungdomarna talar om sämre villkor för invandrare i samhället menar de att det bidrar till att många söker sig till idrott.

ten, ett område där man upplever att man kan lyckas. Därför, menar de, ser vi många invandrare i idrotten och även många som lyckas. Villkoren i samhället ses som hot medan idrottar lockar med alternativ och social revansch. Samtidigt menar ungdomarna att de blir bedömda på ett hårdare vis även inom idrotten, som en slags spegel av samhället runt omkring. Därför satsar de ännu hårdare för att lyckas. Om man ser idrotten som en mätare blir idrotten till en begränsad, men bitvis lyckad arena för integration. Vad idrottsrörelsen kan och bör göra, sett med det perspektivet, är att hålla rent framför egen dörr. Men man kan inte ta ansvar och förmågan sträcker sig inte utanför arenan. Lite tillspetsat kan man säga att i den mån det uppstår problem kan man välja att antingen förändra eller rensa ut dem som inte passar in i idrotten. Till idrottens positiva sidor gällande integration är den lockelse som den är för många ungdomar med migrationserfarenhet. Med detta perspektiv är idrottens betoning av talang och intresse i kombination med "blindhet" för spelares bakgrund och levnadsvillkor den väg som kanske gynnar integration bäst. Men det är inte lätt att separera idrotten från samhället runt omkring, kanske inte ens möjligt.

Ett annat perspektiv är att se idrotten som *medel*, det vill säga en aktivitet som i sig självt åstadkommer något - bra eller dåligt. På det sättet ser man idrotten *som något*: som en väg till. Ett exempel på detta är att se idrotten som karriärsväg och/eller som alternativ livsstil. Idrotten lockar med att vara en ekonomisk och social språngbräda som ger erkännande och status inför både den enskilde spelaren som för omgivningen. Drivkraften är att lyckas och att skapa egna och bättre villkor vilket ungdomarna i studien menar att de saknar utanför idrotten. Här finns dock faror och risker. Den tidiga gallring som visserligen tycks gynna de fotbollsspelande invandrapojkarna men där konsekvenserna av ensidig fokusering på idrott i unga år kan få negativa resultat högre upp i åldern. Det krävs mycket energi och uppbackning under en lång tid för att bli professionell spelare. Denna drivkraft och uppbackning hemifrån tycks finnas hos dem jag intervjuat. Det tycks till och med som om de har en större drivkraft att lyckas än andra ungdomar, att de

ser idrotten som sin "chans" och kompenserar tillkortakommanden utanför idrotten. Risken är dock stor att man har satsat allt på ett kort, idrotten, och ett misslyckande eller en skada kan därför få långtgående konsekvenser. Det är en risk som den enskilde personen tar när man satsar all energi på idrotten, och där fallet blir hårt för dem som inte lyckas och som har sämre villkor utanför idrotten. De ungdomar som jag samtalat med är vinnare, de har lyckats. Men det kanske bara är tillfälliga och begränsade segrar. Samtidigt kan också idrotten, sett i ett vidare perspektiv, trots allt ge goda grunder för integration. Idrotten har potential för att förmedla till exempel gemenskap, föreningsfostran, kontaktnät och självförtroende.

Idrotten kan sägas vara en värld i världen. Det finns en del hinder, som de intervjuade ungdomarna erfarit, för att komma till idrottsarenan. Man måste ha gott föräldrastöd, ekonomiska möjligheter att utöva idrott, egen drivkraft att träna hårt, acceptans från omgivningen att satsa på sin idrott, bli sedd för sin talang och sitt intresse och så vidare. När man väl är på idrottsarenan tycks bakgrund spela liten roll. Dock förekommer det erfarenheter av att väljas bort på grund av bakgrund och att framgångar beror på att man är "dubbelt så bra som svenskar". Idrotten är en god integrationsarena i den meningen att alla kan vinna matchen. Men det är också en begränsad integrationsarena. Möjligheterna att ta sig till matchen är olika samt att det är olika konsekvenser av en seger i matchen för olika grupper, för att tala med idrottstermer. Idrotten har en potential för integration, vilket uppmärksammas allt oftare både inom och utanför idrottsrörelsen. Det tydligaste exemplen är att många olika grupper i samhället är med och idrottar och det är möjligt att lyckas oavsett bakgrund. Men för att tala om idrotten som ett gott integrationsverktyg i vidare mening tycks möjligheterna vara begränsade till just idrottsarenan. Vill idrotten se sig som en god integrationsarena i ett vidare sammanhang finns det säkert mycket arbete som kan utvecklas att de som inte lyckas eller de som plötsligt faller inte faller så hårt. För om möjligheterna ser goda ut för olika grupper av ungdomar att lyckas inom idrotten vet vi att möjligheterna är ojämnt för-

delade utanför, vilket påverkar möjligheterna att idrotta *och* att lyckas utanför idrotten.

Idrotten är en mötesarena. Där träffas människor med olika erfarenheter och bakgrunder. Dessa möten kan fungera på olika sätt. I några fall är de gränsöverskridande och ger ökad förståelse, förbrödring och glädje. I andra fall är de gränsbevakande och ger upphov till konflikter. Hur dessa möten laddas och vad de leder till är inte givet. Det beror på vad ledare, spelare, föräldrar och andra aktiva inom idrotten gör med dessa möten. Idrotten som integrationsarena är därför inte en fråga om vilka eller hur många som deltar i idrottens verksamhet. Det handlar, kanske trivialt sagt, snarare om vad idrottens aktörer gör, hur olika grupper möts på vilket sätt människor tillåts påverka verksamhetens mål och mening.

Referenser

- Barth, Fredrik 1969. *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Carlsson, Rolf 2001. *Etnicitet och social mångfald. Belastning eller tillgång inom barn- och ungdomsidrotten*. Rapport i pedagogik 2001:02. Stockholm: Idrottshögskolan.
- Franzén, Mats & Tomas Peterson 2002. *Football involvement and male ethnic differences among soccer youth in Sweden. Paper to Nordisk sociologikongress, Reykjavik, Island 15-17 augusti 2002*.
- Fundberg, Jesper 1996. *Möten på fotbollsplan. Om den mångkulturella idrotten*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- En etnisk tackling? 1996. *I Boja eller befrielse. Etnicitetsforskningens inriktning och konsekvenser*, red. Arnstberg, Karl- Olov. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
- Möten med föreningar. Perspektiv på föreningslivet i Botkyrka kommun 1996..* Botkyrka: Mångkulturellt centrum
- En svensk fritid? Utvärdering av fritisverksamhet riktad till asylsökande barn i Stockholm stad 1998*. Stockholm.
- Pojkfotbollen och maskuliniteten 1999*. Locus 3/99. Stockholm: Lärarhögskolan
- Identitet är att bli eller att vara 1999. *Invandrare och minoriteter 4/99*
- Invandrare och idrott. Om hur normalitet och avvikelser skapas*. I Idrottens själ. Fataburen 2000. Nordiska museets årsbok. Stockholm.
- Lyssna lär och lira! Om pojkfotboll som investering och diskvalificering*. I Varken ung eller vuxen. "Samhället idag är ju helt rubbat", red Trondman & Bunar. Stockholm: Atlas
- Handlingsplan för ökad mångfald inom idrotten*. Riksidrottsförbundet (stencil)
- Hertzberg, Fredrik 2003. *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet. Hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Hylland-Eriksen, Thomas 1993. *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.
- Idrott och integration. En kunskapsöversikt 2002*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Idrott och integration. En statistisk undersökning 2002*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Peterson, Tomas 2000. *Delrapport från projektet "De avgörande åren"*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen.
- Peterson, Tomas 2000. *Idrotten som integrationsarena? I Att möta främlingar*. Göran Rydstad & Svante Lundberg (red.) Lund: Arkiv.
- Runfors, Ann 2003. *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar. En studie av hur invandrarskap formas i skolan*. Stockholm: Prisma.
- Trondman, Mats & Nihad Bundar (red.) 2001. *Varken ung eller vuxen. "Samhället idag är ju helt rubbat"*. Stockholm: Atlas
- Är alla välkomna? Summering och erfarenheter av SISU projekt "Idrott - delaktighet - utbildning - integration*. 2002. Stockholm: SISU.

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 123 87 Farsta • Tel: 08-605 60 00 • Fax: 08-605 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se • Hemsida: www.rf.se